

NÁZEV ŠKOLY:	GYMNÁZIUM JOSEFA JUNGMANNA LITOMĚŘICE, Svojsíkova 1, příspěvková organizace
ČÍSLO PROJEKTU:	CZ.1.07/1.5.00/34.1082
NÁZEV MATERIÁLU:	VY_32_INOVACE_4B_04_Středověká filozofie
TÉMA SADY:	Filozofie, religionistika, náboženství
ROČNÍK:	4. ročník, oktáva
DATUM VZNIKU:	Červen 2013
AUTOŘI:	Luboš Nergl, Andrea Skokanová

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Středověká filozofie

Anotace:

Výukový materiál je určen pro předmět základy společenských věd ve 4. ročníku.

Materiál obsahuje texty z učebnic určených převážně pro výuku na vysokých školách, jen výjimečně obsahuje jiné texty. Texty nemohou nahradit soustavný výklad dané problematiky, jejich funkce je motivační k dalšímu studiu zejména uvedených titulů. Zároveň je úloha textů inspirativní k frontálním diskusím a skupinovým debatám. Výše zmíněné inspiraci slouží otázky a úkoly.

Žáci si mohou texty vytisknout, stáhnout do mobilu či tabletu, mohou si je převést do otevřeného formátu, opatřit poznámkami, napsat odpovědi. Rovněž během vyučovací hodiny lze texty promítnout dataprojektorem na plátno.

Časová náročnost: 2 vyučovací hodiny týdně.

Přístup k internetu není bezpodmínečně nutný, jen některé úkoly odkazují na elektronické zdroje.

Milan Machovec: Theologie Tomáše Akvinského

Křesťanská theologie je jeden z nejpodivnějších jevů myšlenkových dějin lidstva. Paradoxní rozpor je v samém jejím základu: je to rozumování o „nad-rozumovém“, jsou to systematicko - rozumářské výklady a argumenty o tom, čehož jádro nevzešlo zkoumáním, nýbrž prý přímým zjevením od Boha a v plné hloubce - jak církev zdůrazňuje - je člověku nepostižitelné. Tedy - jak to dobře vystihl Mikuláš Cusanus - „docta ignorantia“. Theologie, nauka o Bohu...Není to podivné? Jiná náboženství znají úctu k Bohu, strach před Bohem či bohy, modlitby, zbožný cit, oběti, kult atd., ale nauka o Bohu je něčím specificky křesťanským.

Claude Tresmontant: Základy teologie

Theologie je věda, jejímž předmětem je Bůh, a je založena na třech skutečnostech:

1. skutečnosti stvoření
2. skutečnosti zjevení
3. skutečnosti vtělení

Můžeme a měli bychom připojit čtvrtou skutečnost, skutečnost církve. Abychom mohli začít s teologií, a dříve, než s ní začneme, je třeba mít samozřejmě jasno ohledně těchto tří skutečností, včetně čtvrté, jež z přecházejících tří vyplývá. Tím chci říci, že žádnou z těchto skutečností bychom neměli přijmout naslepo, se zavřenýma očima nebo na základě „aktu víry“. Všechny tyto skutečnosti bychom měli zkoumat s otevřenýma očima a s použitím veškeré své inteligence a svého kritického ducha. Nejde o to přijmout některou z těchto skutečností pasivně a na základě pouhé skutečnosti. Poslušnost vůči komu a ve jménu čeho? Musíme sami vidět, jde-li vskutku o reálné věci.

Tyto tři skutečnosti, k nimž se připojuje skutečnost církve, tvoří osnovu našeho katechismu, tj. naší učebnice či uvedení do vědy, jež se nazývá teologie. Kosmologie je nauka o vesmíru, biologie je nauka o živých bytostech, antropologie je nauka o člověku, teologie je nauka o Bohu a jeho díle, o jeho tvůrčím plánu.

Ivo Tretera: Nástin dějin evropského myšlení

Nejvýznačnější postavou mezi východními apologety byl Justin Filosof (asi 106 - 166) zvaný též Justin Mučedník (řec. Iústinos Martyr) nebo také „křesťanský Sókratés“. Ve své literárně stylizované autobiografii vylíčil, jak jej postupně zklamaly všechny hlavní proudy řecké filozofie, včetně platónismu, do něhož vkládal největší naděje, až posléze shledal, že jediná jistá a potřebná filozofie je v Písmu. Přesto ani antičtí filosofové se s pravdou zcela nemíjeli. Jestliže Bůh je Slovem (LOGOS), jehož jsou všichni účastni, pak ti, kdo žili v souhlase s rozumem (LOGOS), jako třeba Sókratés či Hérakleitos, byli vlastně křesťany, byť se i sami byli považovali třeba za ateisty. Novozákonní LOGOS je tu vyložen pomocí stoického pojmu LOGOS SPERMATIKOS - rozum každého člověka obsahuje semínko Logu. Vtělený Logos - Kristus je však Logem úplným. Justin se takto snažil najít určitou jednotu lidského

ducha obrážející jednotu Slova. Budoucí spekulativní theologie tu nacházela v náznaku své hlavní téma: součinnost rozumu a víry.

• • •
Tertulián se ostře stavěl proti jakémukoliv vnášení filosofie do křesťanství.
„Co může být společného mezi Athénami a Jeruzalémem, mezi Akadémií a Církví ... Tím hůře pro ty, kdo stvořili křesťanství stoické, platónské, dialektické ... Pokud jde o nás, nemáme zapotřebí být zvědavými, když byl Kristus, ani oddávat se hloubání majíce evangélie...“

Tertulián vešel do dějin hlavně svými paradoxními formulacemi, v nichž je velmi provokujícím způsobem dáno na srozuměnou, že specifikou křesťanské víry je její **iracionalita**: *„Syn boží byl ukřižován; není to hanba, protože to bylo hanebné. Syn boží zemřel; je to neuvěřitelné, protože je to pošetilé (Credibile est, quia ineptum est). A pohřben, vstal z mrtvých; je to jisté, protože to je nemožné (certum est, quia impossibile est). Z tohoto myšlenkového postupu je odvozována proslulá věta: „CREDO QUIA ABSURDUM“ (Věřím, protože je to nesmyslné“), která nejlapidárněji vystihuje Tertuliánovo stanovisko, třebaže v tomto znění ji u něho nenacházíme.*

• • •
Augustin se rozešel s tradicí antického objektivismu a zavedl do teorie poznání a do psychologie metodu, kterou dnešní terminologie nazývá **introspekci**, tj. vhladem do prožitků a vnitřních zkušeností vlastního jáství. Této metody použil též ve své polemice proti skepticizmu platónské akademické školy, jímž i on sám byl kdysi přechodně ovlivněn. Jak bylo jeho zvykem, vyšel od hlavní zásady svého protivníka, v daném případě od skeptického pochybování o hodnotě veškerého našeho poznání a shledal, že právě toto pochybování zakládá jistotu myslícího já: moje pochybování je nepochybné. „Lidé pochybují o tom, zda je zdrojem života vzduch nebo oheň, kdo by však pochyboval o tom, že žije, pamatuje, rozumí, chce, myslí, ví, soudí?“ Jsem-li si jist, že pochybuji, musím mít i jistotu o své existenci. Pochybuji, tedy jsem. A kdybych se nakrásně i v tom mýlil, pak to jen potvrzuje mou existenci, neboť jen něco myslícího, tedy existujícího, se může mýlit: jestliže se tedy vskutku mýlím, jsem (si enim fallor, sum).

Augustin takto anticipoval budoucí Descartův postup od všeobecného pochybování ke „Cogito ergo sum“ - „Myslím, tedy jsem“. Přes veškerou podobnost byly však cíle jejich uvažování odlišné: náboženskému mysliteli Augustinovi šlo hlavně o zdůvodnění jistoty pravd zjeveného poznání proti skeptikům, kteří, pokládajíce všechno poznání nanejvýš jen za pravděpodobné, uváděli v pochybnost i platnost Augustinem požadovaného „poznání Boha a duše“. O dvanáct století později šlo racionalistovi Descartovi naopak o nalezení pevného výchozího bodu pro poznání přirozeného, samostatného rozumu řídicího se pouze a výhradně evidencí svých jasných a zřetelných pravd, na zjevené teologii nezávislých.

Anselm z Canterbury: Proslogion

O Bohu zajisté věříme, že je něčím, nad co nic většího nelze myslit." (Quo nihil maius cogitari possit"). Tomu prý rozumí i ten, kdo jinak existenci boží popírá. I ten biblický „bloud“, „blázen“, „nemoudrý“ (insipiens), jenž v srdci svém říká „že není

Boha" (Ž.14,1). Jestliže těmto slovům rozumí, pak v jeho rozumu je něco, nad co nic většího nelze myslit.

Ale to, co je tak velké, že nic většího si nelze myslit, nemůže existovat pouze v rozumu, nýbrž také ve skutečnosti. Neboť kdyby to bylo jen v rozumu, nebylo by to tím, nad co nic většího nelze pomyslet, poněvadž to, co je také ve skutečnosti, je větší než to, co je jedině v rozumu.

Existuje tudíž nepochybně něco, nad co nic většího nelze myslit, a to jak v rozumu, tak i ve skutečnosti. A to je Bůh sám.

Tomáš Akvinský: Summa teologická

Důkaz z pohybu (Ex motu). Ze smyslové zkušenosti se nám potvrzuje, že pohyb je ve světě všeobecným a nejočividnějším jevem. Každé jsoucno je uváděno do pohybu nějakým jiným jsoucnem, které je jeho hybatelem. Jinak řečeno: přechod od nehybnosti k pohybu je přechodem od potencionálního bytí a ten je možný jen při zásahu jsoucna, jemuž již aktualita, skutečnost přísluší. Od jednoho pohybujícího se jsoucna k druhému pohybujícímu se jsoucnu nelze postupovat do nekonečna, neboť takto bychom obtíže spojené s vysvětlením původu pohybu přesouvali z jednoho článku na druhý. Má-li být proto pohyb objasněn, musíme přejít k nějakému prvnímu hybateli, který není ničím pohybován a sám je nehybný (Ad aliquod primum movens, quod a nullo movetur), a tím všichni rozumějí Boha.

OTÁZKY A ÚKOLY

1. Porovnejte obsahy textů Machovce a Tresmontanta. Který z nich vykazuje aspekty metafyziky a který pozitivismu?
2. V prvních staletích našeho letopočtu byl vztah filozofie a křesťanství ambivalentní. Ukažte na to u Justina a Tertuliána.
3. Na Tertuliánových výročích ukažte, co je „kognitivní disonance.“ Můžeme se s něčím podobným potkat ještě dnes?
4. Na textu o Augustinovi (a citátech Augustinových) ukažte, co je introspekce. Která současná věda je na introspekci založena? Jeden z výroků Tomáše Halíka (název knihy) zní: „Co je bez chvění, není pevné“. Porovnejte jej s výroky Augustina a vyložte jej.
5. Srovnejte texty Anselma a Tomáše. Který stojí na Aristotelovi? Na kterém antickém filozofovi stojí ten druhý? Svá stanoviska podpořte argumenty.

Zdroje:

TONDL, L. A KOL. *Současná západní filozofie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1958, ISBM neuvedeno, str. 128

TRESMONTANT, C. *Základy teologie*. 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2000, ISBN 80-85947-54-4, str. 6 - 7

TRETERA, I. *Nástin dějin evropského myšlení*. 4. vyd. Praha: Paseka, 2002, ISBN 80-7185-171-X, str. 153 – 154, 166, 187, 225